

Eldraøki – visjón og rættindi

EYÐGUNN
SAMUELSEN
tingkvinna

Løgtingi hevur viðgjørt eitt álit, um hvussu vit orða ein eldrapolitikk, fyri alt landið. Áliti er sera yvirskipað, við nógvum føgrum orðum og einari visjón fyri eldra-politikkin.

- Visjónin fyri politikkin er
- at tryggja teir karmar, sum kunnu stimbra, at eldru borgarnir í Føroyum framhaldandi kunnu liva eitt gott og trygt lív
 - at teir borgarar, sum hava tørv á hjálp, fáa eina dygdargóða tænastu, sum tekur atlit at sjálvsavgerðarrætti og virðileika hins einstaka
 - at stuðla einstaka borgaranum í at vera sum longst í egnum heimi, ella so leingi, hann ynskir tað, og hevur móguleika fyri tí, og
 - at byggja brýr millum ung og gomul, og harvið styrkja samhaldsfesti millum ættarliðini

Sakni eina orðing í visjónini um, hvat fyri rættindi og tilboð tey eldru skulu hava í einum framtíðar vælferðar-samfelagið, og at hesi rættindi skulu vera lógarfest.

Visjón um vælferðar-samfelagið er ein kontrakt millum borgarar landsins, ein samhaldsføst kontrakt, har vit øll hava nøkur universel rættindi, millum annað :

- at allir borgarar hava rætt til tær somu veitingarnar, uttan mun til inntøku og sosiala støðu.
- at tað almenna skal tryggja øllum borgarum eins tænastu og tilboð, ábyrgdin skal ikki liggja hjá privatum hjálparfe-lagsskapum ella familj-uni

Meginreglan má verða, at tú eftir eitt langt arbeidslív, og sum borgari í einum vælferðarsamfelagið, hevur vunnið tær nøkur rættindi. Um tann einstaki tekur av, ella ger krav uppá hesi rætt-indi, er upp til tann einstaka. Men tú hevur onki val, um tú ikki hevur nøkur rættindi.

Ongin borgari skal kenna seg sum ein byrða, hvørki fyri samfelagi ella sína familju. Tað at vit taka hond um hvønn annan, skal ikki verða av neyð, men tí vit hava hug og móguleika til tað.

Í dag er tað tíverri so, at nógvar familjur eru strongdar og kanska eisini figgjarliga illa fyri, tí sam-felagi áleggur teimum, ser-liga kvinnunum, at hava ábyrgdina av sínum eldru, tí samfelagið ikki hevur nakað tilboð til tey.

Tað er ikki í samsvar við meginregluna hjá ST um virðileika, tí tað er ikki virðiligt fyri tey ið eru eldri, um tey kenna seg at verða ein byrða fyri sína familju. Tað er heldur ikki virðiligt fyri familjuna, at hava ringa samvitsku og kenna seg strongdan, tí tey kanska ikki megna hesa uppgávuna.

Tað eru nógvar familjur, sum onki hava ímóti at taka sær av sínum, tvørturímóti vilja tey fegin verða ein partur av gerandisdegnum hjá teirra eldru. Trupulleikin er, at tey megna ikki at hava hesa ábyrgdina hvønn einasta dag og alt samdøgri. Tí mugu vit hava dagtilboð til okkara eldru, so tey avvarð-andi sleppa til arbeidis, og skipanir mugu eisini setast í verk, so tey avvarðandi kunnu avlastast um náttina.

Langt millum orð og veruleika

Álitið leggur upp til eina hugburðsbroyting, og nýggja tilgongd á eldraøkinum ið snýr seg um, at øll tænasta og allur stuðul grundleggjandi eigur at taka støði í eini

- fyribyrgjandi
- heilsufremjandi og
- endurmennandi

tilgongd til einstaka borgar-an.

Hetta ljóðar alt avbera gott, men langt er ímillum hesi føgru orð og veruleikan.

Í dag er støðan tann, at landið nærum onki hevur gjørt við fyribyrging og endurmenning í nógv ár. Heldur hava hesi tiltøk verið

spard burtur, enn nakað annað.

Tað sum er hent innan hetta øki er, at tær komm-unur, sum orka, hava roynt at raðfest fyribyrging. Veru-leikin er tó tann, at játtanin til rakstur, av eitt nú nýggju røktarheimunum, er so tep-ur, at hon ikki røkkur til stør-vegis fyribyrgjandi arbeiðið.

Seinnu árin, er tað gleði-liga hent, at økisterapiin og heimatænastan eru byrjaðar at arbeiða fyribyrgjandi, í nærum í øllum økjum í land-inum. Tað eru sera eldhuga starvsfólk, ið brenna fyri hesum arbeiðið, og gera sítt ítasta. Henda skipan, er tó ikki útbygd um alt landi. Okkum manglar eina yvir-skipaða ætlan, ið ásetur, eftir hvørjum meginreglum fyribyrgjandi arbeiðið skal fremjast. Tað kann ikki vera meiningin, at hvør av teim-um 30 kommununum, hvør í sínum lagi, skal seta orð á hvussu skipanin skal fremj-ast. Nakrar felags megin-reglur mugu verða, hóast tað sjálvsagt, skal verða rúmd fyri at útinna skipanina eftir lokalum fortreytum.

Longst í egnum heimið setur krøv til heimatænastuna

Allur eldrapolitikkurin byggir á, at okkara eldru skulu verða sum longst í egnum heimið. Hetta ferð at seta stór krøv til heimatænastuna. Eina tænastu sum í dag manglar 1400 tímar um vikuna, fyri at kunna geva verðandi brúk-arum tað tænastu, ið tey eiga at fáa. Hartil er lagt er upp til, at hetta øki skal spara 12,3 milliónir komandi árin. Hetta hongur ikki saman.

Heimatænastan má upp-raðfestast munandi og gerast meira fleksibul, um fólk skulu verða sum longst í egnum heimi. Tænastan eigur at taka støði í tí einstaka og hennara tørv. Tað kann ikki verða rætt, at ein ikki kann fáa tað sum ein hevur tørv á, men okkurt tilboð sum likist. Tað má lógarfestast hvørji tilboð ein hevur rætt til, um ein velur at vera í egnum heimið. Fyrsta fortreytin fyri, at tað skal eydnast, at fólk velja at vera heima seg trygg við, at tey fáa eina ávísá tænastu/ tilboð.

Henda trygggleikan hava tey ikki í dag, har tænastan er munandi skerd og skal skerjast enn meira komandi árin.

Eitt vælvirandi eldraøki

Arbeidsbólkurin mælir til, at greiða verður fingin á myndugleikaviðurskiptini á økinum, so vald og gjald fylgjast at.

Loysnin hjá samgonguni er, at leggja eldraøki út til kommununnar í 2014 !

Spurningurin er, um hetta, at tveita eldraøki út til kommununnar í óðum verki, ikki ferð at økja um hesar trupulleikar, heldur enn at loysa teir ?

Munurin verður bert, at nú hevur landið slept end-anum og ábyrgdini, og latið hana yvir til kommunurnar, stórar og smáar. Nakrar kommunur, ið eru sera ym-iskar bæði í stødd og figgjar-umsitingarorku.

Samgongan hevurlagt upp til, at nú ongin kommunu-samanlegging var framd, so skal eldraøkið umsitast av tí størstu kommununi í økinum. Hetta kemur fleiri staðni í landinum at merkja, at tann kommunan ið kemur at umsita øki, ikki er tann kommunan, ið hevur brúkt mest orku uppá at útbyggja eldrarøktina. Tað kann verða ein sera óheppin loysn. Í hvussu so er triggjar fortreytir eiga at verða tilstaðar, um økir verða lögð út til kommununnar.

Stórar kommunueindir

Tann fyrsta fortreytin er, at landið er skipað í nakrar fáar stórar eindir. Tilgongdin við at leggja kommunur saman, er skotin langt fram í tíðina, av júst hesi samgonguni. Tað er ørskapur at leggja eitt so stórt og týðningarmikið økið út til 30 kommunur, ið hava sera ymiskar fortreytir.

Gjøgnumskygni og fígging

Næsta fortreytin er, at økið er gjøgnumskygt og at fígg-ingin er samhaldsføst. Í dag er eldraøki sera fløkt og ógjøgnumskygd, vit hava heimatænastu, sjálvsognar-stovnar, kommunalar og landsstovnar. Vit eiga, sum tað fyrsta, at samansjóða allar hesar tænastur, og fáa ein gjøgnumskygdan bygnað. Tað kann undra, at samgongan hevur lagt Al-mannastovuna og nærverk-ið saman, men heldur tann partin av nærverkinum sum er eldraøki, liggja uttanfyri. Hetta ferð at hava tað av-leiðing, at heldur enn at gera eina fløkta skipan greiða og gjøgnumskygda, so verður

fløkjan lögð út til 30 komm-unur, ið hvør í sínum lagi, skulu finna útav, hvussu fløkjan verður greidd. Hetta tryggjar ikki, at vit fáa eins tænastu kring alt landið.

Hvussu eldraøki skal figgjast veit ongin. Sam-gongan hevur innført flat-skatt og forskatta pensjón-irnar. Hetta er við til, at máa figgjarliga grundarlagi undan kommununum. Pen-sjónsskatturin ið skuldi verða við til at figgja eldraøki, ferð nú allar sum hann er í lands-kassan og verður brúktur her og nú. Bert í 2012 mistu kommunurnar 80 milliónir av hesi orsök.

Eldralóg við rættindum og tilboðum

Triðja fortreytin er ein eldralóg, við rættindum og skyldum. Ein lóg, ið er við til at áseta hvørji rættindi til veitingar og tilboð, um røkt okkara eldru borgarar hava. Ikki minst, ein lóg ið tryggjar, at vit fáa eins tænastu kring alt landið. Javnaðarflokkurin ynskir ikki, at vit fáa eina eldrarøkt, ið ger okkara eldru

til A og B borgarar, alt eftir um teir bógva í eini ríkari ella eini fátækari kommunu.

Tí vil Javnaðarflokkurin mæla frá at leggja eldraøki út til kommununnar í 2014. Vit mæla til, at ein bygn-aðarlig samansjóðing av eldraøkinum verður framd, og at vit fáa samtykt eina eldralóg. Tá ið hesi ting eru framd, so ber til at viðgerða hvar eldraøki skal liggja í framtíðini.

Við Grátimúrin

Millum tínar aldargomlu steinar
legði eg bønir mínar
til Ísraels Guð og mín,
og tá ið eg kom frá múrinum,
støðgaði eg á – eitt lítið bil.

Og tá ið eg sá børnini, ið eiga Landið,
kom eg at hugsa um spámannin Zakarja,
tá ið hann sigur: »Borgartorgini skulu
vera full av dreingjum og gentum,
ið har halda sær at gaman«.

Og loksins sigur HARRI herliðanna:
»Sí, eg man bjarga fólki mínum heim
úr landinum fyri eystan og úr landinum
fyri vestan, eg flyti tey heim aftur,
og tey skulu bógva í miðjari Jerúsalem
og vera fólk mítt, og eg skal vera Guð teirra
í trúfesti og rættlæti«.

Levi Niclasen